

SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI

MITEN TARKASTEELLA
TULKINTOJEN JA TODELLISUUDEN
SOSIAALISTA RAKENTUMISTA

TOIM.
MIIRA NISKA,
SATU VENÄLÄINEN,
ANTERO OLAKIVI &
JOSE A. CAÑADA

VASTAPAINO
TAMPERE 2024

DOI: 10.58181/VP9789523970458

Tämän teoksen Open Access -editio on lisensoitu CC BY-NC-ND 4.0 -käyttöluvalla. Voit jakaa avoimen kirjan, mutta sinun on mainittava lähde asianmukaisesti.

Et voi käyttää aineistoa kaupallisiin tarkoituksiin, eikä tehdä siihen muutoksia.

Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.fi>

Tämän kirjan avoimen julkaisemisen (Open Access) ovat rahoittaneet:

- Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta ja
- Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta.

Maksullinen painettu kirja ja sähkökirja (ePub) ovat myös saatavilla.

© Vastapaino, tekijät

ISBN 978-952-397-045-8 (painettu kirja)

ISBN 978-952-397-132-5 (Open Access pdf-kirja)

DOI: 10.58181/VP9789523970458

Kustannusosakeyhtiö Vastapaino

Yliopistonkatu 60 A

33100 Tampere

www.vastapaino.fi

Sisällys

Esipuhe 7

OSA 1: JOHDANTO

1. Sosiaalisen konstruktionismin juuret ja versiot **13**
Miira Niska, Satu Venäläinen, Antero Olakivi & Jose A. Cañada

OSA 2: VUOROVAIKUTUS JA MERKITYKSENANNOT

2. Sosiaalisten representaatioiden teoria sosiaalisen konstruktionismin lähestymistapana **61**
Eemeli Hakoköngäs, Jari Martikainen & Inari Sakki
3. Keskustelunalyysi ja sosiaalinen konstruktionismi **81**
Melisa Stevanovic, Sanni Tiitinen & Liisa Voutilainen
4. Mikrokonstruktionismi ja diskursiivinen psykologia **101**
Miira Niska
5. Konstruktionismi kertomusten tutkimuksessa **119**
Matti Hyvärinen & Mari Hatavara
6. Makrokonstruktionismi: representaatioiden, toiminnan ja identifikaatioiden analyysi ideologiana **141**
Jukka Törrönen & Rusten Menard

OSA 3: IDENTITEETIT JA RAJANVEDOT

7. Etnisten ja kulttuuristen ryhmäsuhteiden tutkimus: kriittisen diskursiivisen psykologian näkökulma **163**
Emma Nortio, Katarina Pettersson & Sirkku Varjonen
8. Sosiaalityeellisiä näkökulmia sukupuolen ja seksuaalisuuskien rakentumiseen **183**
Marko Salonen, Satu Venäläinen & Päivi Berg
9. Ikääntyminen, elämäntietä ja ikävaiheet: konstruktionistinen traditio ja tutkimus **203**
Pirjo Nikander & Katri Keskinen

10. Rakentumisen prosessit työorganisaatioissa:
näkökulmana minuudet ja identiteetit **221**
Antero Olakivi
11. Uskonnon sosiaalinen rakentuminen **247**
Teemu Pauha

OSA 4: TIEDE, MATERIAALISUUS JA JÄLKIKONSTRUKTIONISMI

12. Sosiaalinen konstruktionismi ja tieteen- ja
teknologiantutkimus **271**
Jose A. Cañada & Heta Tarkkala
13. Uusmaterialismi ja sosiaalinen konstruktionismi **291**
Mianna Meskus
14. Konstruktionismi ympäristötutkimuksessa **313**
Kamilla Karhunmaa

Lähteet **333**

Kirjoittajat **368**

8. Sosiaalitieteellisiä näkökulmia sukupuolen ja seksuaalisuuksien rakentumiseen

Marko Salonen, Satu Venäläinen & Päivi Berg

Liikunnanopettaja kertoo transoppiilaaseen liittyvistä opetuskokemuksistaan:

se on vaikeeta mun mielestä, et kun jotku asiat vaan menee, tai sano-
taan näin, et tämän casen myötä on joutunu ehkä mieltii myös tätä
koko yhteiskuntaa. Kun sukupuoli on semmonen asia mitä me ei
voida mun mielest – tai se on mun mielipide – kumminkaan ihan täy-
sin biologiaa kiistää täysin [...]. Ni sit se on hankalaa, koska meijän
yhteiskunnassa on tosi paljon asioita mitkä menee, just vaikka puku-
huoneet ja tällaset, et miehet ja naiset. Mä ymmärrän kyl ihan sen
myös, et miks näin on, mut sit täs tilantees ni sit, et miten pystytään
rakentamaan semmonen yhteiskunta, tai vaik tää koulumaailma, et se
ei näkyis tai se ei olis haaste, jos on vaikka muunsukupuolinen. [...]
Mut on olemassa asioita, ehkä, missä on vaan meijän yhteiskunnassa
naisten ja miesten rooleja, et pitääks ne kaikki hylätä? Et pitäiskö
meijän sit vaan, et ei oo naisia ja miehiä, joka must sekin on vähän
hassu suunta. (Liikunnanopettaja, mies, haastattelu.)¹

1 Berg & Kokkonen 2020.

Arkiymmärryksessä sukupuoli ja seksuaalisuus ymmärretään pitkälti biologisina, luonnollisina tosiasioina, ja niiden ilmenemistä selitetään sisäsyntyisillä ominaisuuksilla, kuten geneeillä, kromosomeilla, hormoneilla, vieteillä ja tarpeilla. Aloitusesimerkin tavoin tätä luonnollisuutta saatetaan joissain tilanteissa haastaa, jolloin se asettuu ristiriitaan muiden selitysmallien kanssa. Tässä luvussa keskitymme näihin ”toisiin” selitysmalleihin, jotka sijoittuvat sateenvarjomaisen sosiaalisen konstruktionismi -käsitteen alle. Niille kaikille on yhteistä näkemys siitä, että sukupuoli ja seksuaalisuus ovat jonkin jo olemassa olevan sijaan vahvasti sosiaalista, yhteiskunnallista ja kulttuurista.

Nämä selitysmallit valottavat, kuinka sukupuoli ja seksuaalisuus liittyvät ihmisten jokapäiväiseen elämään lähtien siitä, miten identifioimme itsemme ja miten muut pyrkivät meidät määrittelemään, aina siihen, millaisia sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä sosiaalisia ja kulttuurisia käytäntöjä sekä politiikkaa yhteisöissä – kuten perhe, koulu, työpaikka ja valtio – noudatetaan. Tätä aikaan ja paikkaan kiinnittyvää, arkielämässä usein kyseenalaistamatonta elämän eri tasoilla toimivaa systeemiä voidaan kutsua sukupuolijärjestelmäksi.²

Sukupuolen ja seksuaalisuuden sosiaalikonstruktionistinen tutkimus pitää sisällään moninaisia näkökulmia ja käsitteellistyksiä sekä muodostaa monin tavoin jännitteisen tutkimuskentän. Erilaiset tulkinnat näiden ilmiöiden sosiaalikonstruktionistisesta tutkimisesta ja teoretisoinnista kiinnittyvät eri tieteenaloille tyypillisiin painotuksiin ja eriäviin ymmärryksiin siitä, millaisia tavoitteita empiirisellä analyysillä tulisi olla. Tässä luvussa tarkastelemme sukupuolijärjestelmän sosiaalista rakentumista ja sen merkitystä sukupuolen ja seksuaalisuuden ymmärtämiselle sosiaalitieteissä. Ensimmäisessä kuvamme, kuinka sosiaalisen konstruktionismin lähestymistapa haastaa essentialistiseen ja kaksinapaiseen sukupuolen ja seksuaalisuuden teoretisointiin pohjautuvia näkemyksiä ja tapoja tehdä tut-

2 Ks. esim. Liljeström 1996.

kimusta. Tämän jälkeen havainnollistamme kolmea erityyppistä sosiaalisesta konstruktionismista vaikutteita saanutta tutkimusotetta, joissa näkyvät johdantoluvussa kuvatut konstruktionismin erilaiset painotukset. Luvun lopuksi suhteutamme konstruktionismia viimeaikaiseen keskusteluun sukupuolen ja seksuaalisuuksien tutkimuskentällä.

Tekemällä tehtyä ja rakennettua

Sosiaalinen konstruktionismi on sukupuolta ja seksuaalisuutta koskevassa teoretisoinnissaan antiessentialistista. Sukupuolta, seksuaalikäyttäytymistä taikka -identiteettiä ei oteta annettuna – toisin sanoen viettien, geenien tai hormonien ei ajatella selittävän ihmisen toimintaa. Sen sijaan painotetaan sitä, miten kaksinapaista sukupuolta sosiaalisesti tuotetaan, sekä, miten sukupuolen ja seksuaalisuuden merkitykset yhteiskunnallisesti voivat muuttua.³ Tätä sosiaalista rakentumista voidaan lähestyä eri tavoin: joko kielellisiä merkityksenantoja analysoiden tai ulottamalla tarkastelu kaikkeen sosiaaliseen sukupuolijärjestelmää ylläpitävään tai haastavaan toimintaan.

Sukupuolen ja seksuaalisuuden sosiaalikonstruktionistisen tutkimisen näkökulmasta merkittävä käsitejako luotiin 1960- ja 1970-lukujen taitteessa, kun Yhdysvalloissa lanseerattiin *sex/gender*-eron teko.⁴ Tässä jaottelussa *sex* viittasi sukupuolen biologisiin ja ruumiillisiin ulottuvuuksiin, joiden pohjalta naiset ja miehet jaettiin kahteen eri ryhmään. *Gender* puolestaan viittasi sukupuolen sosiaalisiin ja psykologisiin ulottuvuuksiin, kuten sukupuolen mukaan eriytyneeseen tapaan toimia, sekä normatiivisiin kulttuurisesti muodostuneisiin käsityksiin, joiden nähtiin säätelevän sukupuolenmukaista toimintaa. Jaottelulla haettiin syvyyttä kaksijakoisia sukupuolirajoja hämärtäneiden (trans)ihmisten elämäntilanteiden ja identiteettien selittämiseksi. Eronteko yleistyi sukupuoli- ja seksuaalisuustutki-

3 Esim. Bohan 1997.

4 Stoller 1974.

muksessa 1980-luvulta lähtien, jolloin vastaavasti Suomessa alettiin puhua biologisesta ja sosiaalisesta sukupuolesta.⁵

Sukupuolta tarkastelevat tutkijat usein erottavat teoreettisesti ruumiin sukupuolitetut ominaisuudet ja kulttuuriin liittyvät ulottuvuudet. Tämän erottelun ongelmana on kuitenkin nähty implisiittinen muuttumattomuuden linkittäminen biologiseen ulottuvuuteen, kun taas sosiaalinen ulottuvuus on ollut helpompi nähdä muuttuvaisempana. On myös huomautettu, että biologiseen ulottuvuuteen viitattaessa on vaikea välttyä kaksinaipaiselta ajattelulta. Käytännössä biologisesti naiseksi tai mieheksi kategorisoitavissa olevien ruumiiden lukumäärä on huomattavasti pienempi kuin yleisesti oletetaan. Toisin sanoen tapauksia, jotka horjuttavat tämän kaksijakoisuuden mielekkyyttä ja tieteellistä perustaa, on monia.⁶

Sex/gender-erontekoon linkittyi myös toinen kehityskulku. Kun 1960-luvulla kuulut seksologit, William Masters ja Virginia Johnson, selittivät kiihottumisen prosessia ja seksuaalisten häiriöiden rakentamista ihmisen biologialla ja fyysisillä ominaisuuksilla (sex)⁷, alkoivat sosiaalitieteilijät 1970-luvulla kuvata seksuaalisuutta sosiaalisesti opituilla kulttuurisilla käsikirjoituksilla, identiteetin rakentamista seksuaalikäyttäytymisen stigmatisoinnilla sekä seksuaalisuuk-sien muotoutumista sosiohistoriallisten prosessien ja valtasuhteiden osana (gender)⁸. Tällaisten asetelmien seurauksena seksuaalisuutta alettiin tarkastella sosiaalisia merkityksiä rakentavasta ja muodostavasta näkökulmasta.

1980- ja 1990-luvuilla monilla tieteenaloilla koettu kielellinen käänne kohdisti huomion siihen, kuinka keskeisiä kielenkäyttö ja luonnollistuneet merkityssysteemit ovat sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvien eriarvoisuuksien ylläpidossa. Sosiaalikonstruktivistisessa sukupuolen ja seksuaalisuuden tutkimuksessa keskityttiin etenkin diskursiivisiin merkityksenantoihin, joiden nähtiin

5 Esim. Liljeström 1996.

6 Fausto-Sterling 2019.

7 Masters & Johnson 1966.

8 Ks. Gagnon & Simon 1973; Weeks 1981.

tuottavan ja oikeuttavan hierarkkisoivia erontekoja ja tyypistävän mahdollisuuksia nähdä sukupuolen ja seksuaalisuuden normien mukaisten oletusten ohi. Yhdeksi keskeiseksi tavaksi jäsentää näiden erontekojen merkitystä sukupuolen muodostumiselle nousi jälkistrukturalistinen teoretisointi ja siihen liittyvä *subjektifikaation* käsite.⁹ Subjektifikaatiolla viitataan sukupuolta ja seksuaalisuutta määrittävien normien puitteissa eletyn elämän muovaamiin kokemusmaailmoihin, jotka synnyttävät esimerkiksi sukupuolitapaisia toiminnan tyyplejä.¹⁰

Osittain samanaikaisesti jälkistrukturalististen näkökulmien yleistymisen kanssa 1980-luvulla sosiologit Candace West ja Don Zimmerman kehittivät sukupuolen sosiaalisen rakentumisen teoretisointia korostamalla sukupuolen toistuvaa tekemistä, jonka myötä sen mukaiset eronteot alkavat näyttää luonnollisilta.¹¹ He pohjustivat ajattelunsa usein mikrokonstruktioismiksi luonnehditulla etnometodologialla.¹² Taustalla vaikuttivat sosiologi Harold Garfinkelin jo 1960-luvulla tekemät tutkimukset, joissa hän valotti Agnesiksi nimetyn transsukupuolisen henkilön pyrkimyksiä tulla nähdyksi naisena ja niitä sosiaalisia prosesseja, joiden myötä nämä pyrkimykset mahdollistuivat. Tutkimusten tavoitteena oli havainnollistaa sitä luonnollistumisen prosessia, jonka myötä sukupuolen mukainen toiminta ja sen jatkuva sosiaalinen tuottaminen havaitaan normaalina.

Sosiaalipsykologit Suzanne Kessler ja Wendy McKenna olivat jo 1970-luvulla kehittäneet Garfinkelin näkökulmia eteenpäin jatkamalla sukupuolen tuottamisen tarkastelua (transsukupuolisuuden kautta). Heidän tausta-ajatuksenaan oli etnometodologialle tyyppillinen oletus siitä, että arkipäiväistynyt sosiaalinen ja moraalinen järjestys tulee usein näkyväksi normatiivisia oletamuksia rikkovan toiminnan kautta. Kessler ja McKenna näkivät kahden sukupuolen

9 Esim. Weedon 1987.

10 Ronkainen 1999.

11 West & Zimmerman 1987.

12 Etnometodologiasta ks. Stevanovic ym. tässä teoksessa.

maailman rakentuvan sosiaalisesti jaetuista, itsestäänselvyyksinä pidetyistä käsityksistä, joilla ihmiset konstruoivat todellisuuttaan. Kahden sukupuolen maailma ei Kesslerin ja McKennän mukaan vain luo sukupuolirooleja, vaan myös tunteen fysiologisesta dikotomiasta.¹³

1980-luvulla kehiteltyjä teoretisointeja edelsivät myös sosiologi Erving Goffmanin analyysit siitä, miten sukupuolieroja käytetään oikeutuksena sosiaalisille järjestelyille, kuten sukupuolitetulle työajalle ja seurustelun käytännöille, sekä miten nämä järjestelyt saadaan kuulostamaan päteville yhteiskunnan institutionaalisessa toiminnassa.¹⁴ Näistä sukupuoleen liitetyistä käytännöistä hän käyttää nimitystä genderismi, jonka voi suomentaa sukupuolitapaisuudeksi. Esimerkkinä institutionaalisesta genderismista hän kuvaa koulujen käyttämää tyttöjen ja poikien jonojakoa.

Seksuaalisuuden rakentumista on monesti syytä käsitellä yhteydessä sukupuolen rakentumiseen. Jälkistrukturalistista sukupuolen tekemisen teoretisointia kehitellyt filosofi Judith Butler on kuvannut *heteroseksuaalisen matriisin* käsitteellä, miten kehot, sukupuolet ja halut tehdään heteroseksuaaliksi prosessissa, jossa sukupuolet kuvataan yhtenäisinä entiteetteinä ja jossa ne asetetaan toisilleen vastakkaisiksi ja hierarkkiseksi. Jos sukupuoli tässä prosessissa mielletään ennalta annetuksi, niin samalla heteroseksuaalinen halu, kiintymys ja himo toista sukupuolta kohtaan rakentuu luonnolliseksi. Jos taas sukupuoli on prosessimaisesti tuotettua, samoin on heteroseksuaalisuus.¹⁵

Nykyisin heteronormatiivisuus¹⁶ on yleisesti hyödynnetty käsite, jonka avulla pureudutaan seksuaalisuuden muodoista ja käytännöistä käytävään neuvonpitoon. Käsite viittaa siihen, miten heteroseksuaalisuudesta tuotetaan monissa paikoissa ja tilanteissa luonnolliseksi argumentoitua, toivottua tai haluttua seksuaalisuuden

13 Kessler & McKenna 1978.

14 Goffman 1977.

15 Butler 1990.

16 Ks. Richardson 1996.

muotoa. Heteronormatiiviset käytännöt voivat näkyä esimerkiksi siinä, miten mainoskuvasto rakentuu heteronormin ympärille, miten nuoret puhuvat seksuaalisuudesta taikka miten seksuaalirikoslainsäädäntöuudistuksista keskustellaan.¹⁷ Se, että seksuaalisuuksien rakentumista avataan heteronormatiivisuuden kautta, ei tarkoita, että heteroseksuaalisuus tai jokin muu seksuaalinen suuntautuminen oletettaisiin yhtenäiseksi. Konstruktionistisessa tutkimuksessa kiinnostusta on herättänyt myös se, millaisia odotuksia ja normeja eri seksuaalisuuksien sisälle rakentuu ja millaista maskuliinisuutta tai feminiinisyttä ne edellyttävät. Parisuhteiden osapuolten samankäisyys on esimerkki normista, josta poikkeaminen voi aiheuttaa selontekovelvollisuutta.

Seuraavissa alaluvuissa syvennymme kolmeen tutkimusotteeseen, jotka havainnollistavat sosiaalikonstruktionistista sukupuolten ja seksuaalisuuksien tutkimusta. Ensin esittelemme seksuaalisuutta koskevien sosiohistoriallisten merkityksien tutkimusta, sitten sukupuolen ja seksuaalisuuden tutkimusta elettyihin ruumiisiin kirjautuvina sosiaalisina ja yhteiskunnallisina erontekoina sekä viimeisenä maskuliinisuuksien ja feminiinisyksien tutkimusta, joka keskittyy identiteettineuvotteluihin kielellisessä vuorovaikutuksessa. Nämä tutkimusotteet liikkuvat laajempien ja ajallisesti pitkäkestoisempien kehityskulkujen jäljittämisestä kohti vuorovaikutustilanteisiin sidottua sukupuolen ja seksuaalisuuksien tekemistä. Samalla analyytinen ote kulkee makrosta mikroon.

Tutkimusote 1: Tiedonhistoriallinen tutkimus ja seksuaalisuuden määrittely

Tiedonhistoriallisen seksuaalisuustutkimuksen edelläkävijä on filosofi Michel Foucault, joka 1970- ja 1980-lukujen taitteessa julkaisi kolmiosaisen seksuaalisuuden historiaa käsitelleen tutkimuksen. Foucault jäljitti länsimaisen seksuaalisuuden tiedollista syntyprosessia ja selvitti ”diskursiivisia muodostelmia”, joiden välityksellä sek-

17 Ks. esim. Lehtonen 2003; Rossi 2003; Salonen 2005.

suaalisuus tulee ymmärretyksi juuri seksuaalisuutena.¹⁸ Hän esittää länsimaisen seksuaalisuuden muotoutuvan erilaisten puhetapojen kamppailuissa. Näitä määritelmäkamppailuja on käyty taloudellisesta päätöksenteosta lääketieteeseen, uskontoon, lainsäädäntöön ja seksuaalisuuteen keskittyvään tutkimukseen, seksologiaan.

Ihmisillä voi olla toisistaan eroavia somaattisia ja muita kokemuksia, mutta nimeämisen ja käsitteellistämisen avulla niitä on yhdistetty toisiinsa yhden ja saman seksuaalisuuskäsitteen alle. Näin seksuaalisuudesta on tullut kattava tiedonala, jolla voidaan kuvata lähes mitä vaan kansakunnan rakentamisesta läheissuhteisiin sekä yksilön henkilökohtaiseen kokemusmaailmaan. Se voidaan yhdistää seksuaaliseen orientaatioon, addiktioihin, orgasmeihin, rakkautteen, lasten hyväksikäyttöön, vihapuheeseen, nautintoon, prostitutioon ja perheiden hyvinvointiin. Seksuaalisuuspuheella ihminen on otettu haltuun pohjimmiltaan seksuaalisena olentona, jolta edellytetään oman ja toisten olemassaolon ja käytöksen kuvailua yhteisesti ymmärrettävällä kielellä.

Seksuaalisuuden määrittelymuutokset voivat olla suuria. Esimerkiksi vuonna 1923 Websterin englannin kielen tietosanakirja kiteytti heteroseksuaalisuuden lääketieteessä käytetyksi termiksi, jolla kuvataan ”henkilön kokema sairaalloista intohimoa toista sukupuoliolta olevaa henkilöä kohtaan”.¹⁹ Kuvauksen taustalla oli ajatus normaalista seksuaalikäyttäytymisestä, jota ohjaa tarve lisääntyä, eikä se missään nimessä edellytä intohimoista suhdetta toiseen ihmiseen. Heteroseksuaalisuudeksi ja sairaalloiseksi tulkittiin kaikenlainen toiminta, joka erosi lisääntymisestä, ja erityisen epätervettä se oli, jos kuvattuun käyttäytymiseen liittyi intohimo.

Alle sadassa vuodessa heteroseksuaalisuuden määritelmä on irtautunut lääketieteestä eikä sillä enää kuvata lisääntymistarpeesta erottautumista. Terminä se on silti uusi. Suomalaiseen yleiseen asiansanastoon se sisällytettiin vuonna 1998, ja jos sitä käyttää asiasa-

18 Foucault 1998.

19 Katz J. 1996, 92 (käännös Salonen).

nana hakiessaan kirjastojen hakukannoista tietoutta ja esimerkkejä vaikkapa heteroseksuaalisesti virittyneestä runoudesta, musiikista, romaaneista tai elokuvista, ovat tulokset olleet heikkoja. Arkiseen kielenkäyttöön heteroudesta on kuitenkin muotoutunut omanlaisensa, yhden seksuaalisen suuntautumisen sekä seksuaali-identiteetin tavanomainen, arkikielinen kuvaus. Puhe heterokokemuksista samoin kuin heteroidentiteetistä on nykyisin ymmärrettävää, kun taas 1800-luvun länsimaalaisessa kontekstissa se olisi ollut mielehtöntä ja 1900-luvullakin monia eri tulkintoja saavaa.

Jos monesti itsestäänselvyytenä pidetty heteroseksuaalisuuskin nähdään yhteiskunnallisesti taikka sosiaalisesti rakentuvana²⁰, niin samalla tapaa esimerkiksi modernin homoidentiteetin on argumentoitu kytkeytyneen kapitalistisen yhteiskunnan kehittymiseen. Monessa länsimaassa 1800-luvun loppupuolen teollistuminen erotti perheen tuotannosta, ja perheen tehtäväksi määrittyi onnellisuuden ja tyytyväisyyden takaaminen. Seksuaalisuus yksityistyi, ja kun palkkatyöläisyys samalla yleistyi, tuli työläisille mahdolliseksi elää heteroseksuaalisen perheyhteisön ulkopuolella. Tällöin homoidentiteetti tuli mahdolliseksi ensin miehille ja vastaavasti lesboidentiteetti myöhemmin naisille.²¹ Sosiaalisten identiteetikategorioiden muotoutumisen ohella on tutkittu esimerkiksi sitä, miten erilaisten leimojen ja laittomaksi määritellyn seksuaalitoiminnan varjoissa on vastadiskusseja ruokkimalla rakennettu homoseksuaalista identiteettiä.²²

Foucault'ltä vaikutteita saanut seksuaalisuustutkimus kiinnittää huomiota erityisesti institutionaalisiin ja yhteiskunnallisiin diskursseihin sekä näiden vaikutuksiin yksilöiden elämässä. Toisinaan yksilöiden toimijuus saattaa näyttäytyä marionettimaisena liikkumisena. Tästä ei kuitenkaan ole kyse, vaan siitä, että kiinnittämällä huomio yhteiskunnallisiin diskursseihin voidaan samalla asettaa näkyväksi ja harkittavaksi se, millaisten puhetapojen varassa

20 Katz J. 1996.

21 D'Emilio 1983.

22 Esim. Juvonen 2002.

kulloinkin operoidaan. Esimerkiksi se, mitä institutionaalisessa yliopistojärjestelmässä psykologiksi opiskeleva oppii sukupuolesta ja seksuaalisuudesta, on yhteydessä siihen, miten psykologit käsittelevät asiakkaidensa sukupuolisuutta.²³

Tutkimusote 2: Sukupuoli ja seksuaalisuus ruumiin sosiaalisuudessa

Siinä missä edellä esitelty (foucault 'lainen) suuntaus keskittyy tarkastelemaan esimerkiksi jonkin puhettavan tai laajemman diskurssin syntyä ja seurauksia tietyssä instituutiossa tai yhteiskunnassa, keskittyy seuraava tutkimusote sukupuolen ja seksuaalisuuksien ruumiillistumiseen. Tätä voidaan havainnollistaa esimerkiksi tarkastelemalla sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liitettyjen merkitysten kirjautumista ruumiisiin. Ruumiillisuutta painottava lähestymistapa on luontevinta hahmottaa makrokonstruktioistiseksi ja materiaalisuutta painottaessaan ontologiseksi konstruktioismiksi.²⁴

Butlerin käsite *performatiivinen sukupuoli* tarkoittaa, että sukupuoli nähdään toistossa rakentuvana tekemisenä, jossa noudatetaan esimerkiksi eleitä ja liikkeitä, jotka on totuttu yhdistämään tiettyjen fysiologisten ominaisuuksien kanssa syntyneisiin, naisiksi tai miehiksi nimettyihin.²⁵ Butlerin ajattelussa sukupuoli ei ole palautettava miehen ja naisen väliseen ruumiilliseen eroon. Pyrkimys ei ole löytää tutkittavan asian alkuperäistä tilaa, vaan tarkastella sitä, miten sukupuoli on rakentunut itsestään selvästi olemassa olevalta näyttäväksi.²⁶ Butlerin ideaan kuuluu, että sukupuolta voidaan tehdä (tai toistaa) toisin. Tämä voi tarkoittaa tiettyyn sukupuoleen totunnaisesti liitettyjen tapaisuuksien tai pukeutumistyylien yhdistelemistä, kuten teki esimerkiksi parrakas iltapuvussa esiintynyt drag-artisti Conchita Wurst Euroviisuissa 2014 tai vaikkapa Tanssii tähtien kanssa -ohjelman historiassa paso doblea ensi kertaa vuonna 2019

23 Ks. Pynninen-Kangas ym. 2019.

24 Konstruktioismin eri versioista ks. Niska ym. tässä teoksessa.

25 Butler 1990.

26 Pulkkinen 2000.

miesparina tanssineet Christoffer Strandberg ja Matti Puro. Performatiivisuuden käsitettä on kritisoitu siitä, että se on yhteiskunnan rakenteista irrallinen, jolloin toisin tekemisen seuraus on toisin tekeminen itsessään. Sukupuolen toisto ja toisin toistaminen tapahtuvat kuitenkin sosiaalisissa suhteissa, ja vasta sosiaalinen vuorovaikutus aiheuttaa (tai ei aiheuta) toisin toiston seurauksia yksilölle.²⁷

Konkreettisempana esimerkkinä sosiologi Barrie Thorne on tarkastellut sukupuolen rajoja ja sukupuolia ryhminä alakoulussa tehdyssä etnografisessa tutkimuksessaan. Esimerkkeinä Thorne käyttää arkisia tilanteita, joissa muodostetaan jonoja sukupuolen perusteella tai pelataan jotakin peliä jakautuen sukupuolen mukaisiin ryhmiin.²⁸ Tällaisissa tilanteissa aktivoidaan sukupuolirajaa, toisin sanoen sukupuolen mukaan eriyttämätön ryhmä ”oppilaat” jakautuu erillisiksi ryhmiksi, jotka koostuvat dikotomisesti ”tytöistä” ja ”pojista”. Tässä tilanteessa ryhmät nähdään toisilleen vastakkaisina tai toisensa poissulkevinä. Tytöt vastaan pojat -leikeissä, toisen sukupuolen jahtaamisessa (esim. pusuhippa) ja heteroseksuaalisessa kiusoittelussa aktivoituvat stereotyyppiset käsitykset sukupuolten välisistä suhteista. Nämä puolestaan liittyvät vallitsevaan kulttuuriin ja yhteiskunnan normistoon sekä siihen, miten aikuiset puhuvat tytöistä ja pojista ja heidän välisistään suhteista.

Käsitykset sukupuolesta aktivoituvat koulussa myös luvun alussa esitetyn esimerkin kaltaisissa tilanteissa. Esimerkissä itsensä mieheksi määritellyt liikunnanopettaja kuvaa liikuntatilojen pukuhuonejakoja naisten ja miesten pukuhuoneisiin. Muun- tai transsukupuoliselle tämä dikotominen (ja heteronormatiivinen) jaottelu saattaa olla varsin problemaattinen. Arjessa sukupuolittaminen tapahtuu usein sosiaalisen sukupuolen perusteella, mutta koululiikuntaan liittyy useita tilanteita, joissa jakojen perustana on ruumiin syntymässä määritelty biologinen sukupuoli – kuten uimahallissa, pukuhuoneissa, wc-tiloissa ja paritanssien parinvalinnassa.

27 Esim. Berg 2010, 76.

28 Thorne 1993.

Thornen mukaan ryhmien tarkastelussa tulee tutkiskella niitä määrittävää rajaa. Hän käyttää termiä *rajatyö* (engl. *borderwork*) käsitteellistämään sukupuolirajat ylittävää vuorovaikutusta.²⁹ Konkreettinen esimerkki voisi olla koko luokan järjestäytyminen yhteen jonoon pituusjärjestykseen tai pelitilanne, jossa joukkueita ei ole jaettu sukupuolen perusteella (vaan esim. hiusten tai paidan värin perusteella). Tällöin sukupuoli ei toimi tilanteessa mitään ryhmää määrittävänä tekijänä. Thorne näkee, että vallitsevalla käsityksellä sukupuolesta on kaksi osatekijää.³⁰ Ensimmäinen liittyy sukupuolen kaksinapaisuuden korostamiseen. Tällöin tytöt ja pojat määrittävät kilpaileviksi ryhmiksi ja heteroseksuaaliset merkityksellistämiset lisäävät tunnetta vastakkaisuudesta. Lisäksi sukupuolieroja korostettaessa jää sukupuoleen liittyvä vaihtelu usein huomiotta. Kun tytöt ja pojat määritellään vastakkaisilla puolilla oleviksi ja tähän liittyvä kilpailua, ryhmään liittyvä stereotyyppisyys ja vastakkaisuus korostuvat: ”tytöt ovat tyhmiä” tai ”pojat ovat machoja”.

Ruumiista pyritään siten arjessa lukemaan sukupuoli, ja ruumiille annetaan toisaalta myös sukupuolitettuja merkityksiä.³¹ Nämä kietoutuvat myös muihin kategoriointeihin. Sukupuolen ja muiden sosiaalisten erontekojen kategorioiden, kuten yhteiskuntaluokan, kirjautumisesta ruumiiseen on kirjoittanut muun muassa sosiologi Beverley Skeggs.³² Skeggsin teoretisoinneissa luokka ja sukupuoli ovat jatkuvia luokitteluprosesseja, joilla on yhteys yksilöiden ja ryhmien arvostukseen sekä täten myös valtasuhteisiin. Skeggsin näkemyksessä moraalinen ja taloudellinen arvostus yksilöille ja ryhmille muodostuu tiettyjen ja tietynlaisten ruumiiden arvostuksen kautta. Tätä hän kutsuu ruumiiseen kaivertamisen (engl. *inscription*) prosessiksi, jossa arvostus siirretään ruumiisiin ja luetaan niistä. On kyse tavasta, jolla kulttuuriset piirteet kiinnittävät joitain ryhmiä ja mahdollistavat toisten liikkuvuuden. Ruumiisiin kaivertavat sa-

29 Thorne 1993, 64–66.

30 Thorne 1993.

31 Esim. Paechter 2003.

32 Skeggs 1997; 2004.

manaikaisesti erilaiset symbolijärjestelmät, ja kaivertaminen tuottaa eroa. Skeggsin näkemyksessä ruumiita opitaan tulkitsemaan niistä näkökulmista, joihin meillä on pääsy. Tähän pääsyyn puolestaan kietoutuvat sukupuoli, yhteiskuntaluokka, etnisyyttä ja vaikkapa ikä ja vammaisuus/vammattomuus.

Tutkimusote 3: Kriittisen diskursiivisen psykologian näkökulma maskuliinisuuksiin ja feminiinisyysiin

Edeltävissä alaluvuissa kuvasimme, kuinka sukupuolen ja seksuaalisuuden sosiaalista rakentamista voidaan tarkastella paitsi historiallisia diskurssien kehityskulkuja jäljittäen myös ruumiillisena kaksijakoisuutta ja sosiaalisia hierarkioita tuottavana toimintana. Tässä alaluvussa esittelemme tutkimusotteen, jossa kiinnostus kohdistuu sukupuolta tuottavaan diskursiiviseen identiteettityöhön. Sukupuolittuneita identiteettejä tuottavaa kielenkäyttöä ovat tutkineet esimerkiksi sosiaalipsykologit Nigel Edley ja Margaret Wetherell.³³ Heidän kehittämässään kriittisen diskursiivisen psykologian lähestymistavassa on vaikutteita sekä makrokonstruktionistisista jälkistrukturalistisista näkökulmista että mikrokonstruktionistisista lähestymistavoista, kuten etnometodologiasta.³⁴ Kriittisen diskursiivisen psykologian tulokulmasta identiteettityö on kielenkäyttöön pohjautuvaa toimintaa, jossa hyödynnetään kulttuurisesti saatavilla olevia puhetapoja. Kunakin aikakautena kulttuurisesti vallitsevat käsitykset maskuliinisuudesta ja feminiinisyudesta toimivat identiteettien rakennuspalikoina, joita hyödynnetään tehdessä selkoa siitä, millainen ihminen kukin on ja millä tavoin naisiksi ja miehiksi nimettyjen toimintaa tulisi tulkita.

Wetherellin ja Edleyn maskuliinisuuksiin keskittyvän identiteettityön tutkimuksen lähtökohtana on ollut sosiologi Raewyn Connellin kehittämä *hegemonisen maskuliinisuuden* teoretisointi.³⁵

33 Edley 2001a; Edley & Wetherell 1997; 2008.

34 Ks. myös Niska tässä teoksessa; Niska ym. tässä teoksessa; Nortio ym. tässä teoksessa.

35 Connel 1987.

Hegemoninen maskuliinisuus viittaa tietyissä yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa konteksteissa ihanteellisina nähtyihin tapoihin ilmentää miehisyttä. Tämä normatiivinen näkemys miehisydestä asettaa reunaehdoja kaikkien miesten pyrkimyksille esiintyä uskotavina sukupuolikategoriansa edustajina. Hegemoninen maskuliinisuus rakentuu erontekojen varaan. Sitä rakennetaan suhteessa sekä feminiinisyteen että alempiarvoisina nähtyihin maskuliinisuuksiin, kuten homoseksuaalisuuden varaan rakentuvaan.

Wetherellin ja Edleyn tutkimukset valottavat, kuinka monilla eri tavoilla miehiksi kategorisoidut puhujat voivat neuvotella identiteettejään suhteessa vallitseviin käsityksiin maskuliinisuudesta. Heidän tutkimuksiinsa osallistuneet brittimiehet saattoivat asettua puheessaan vaihtelevasti länsimaisten hegemonisten maskuliinisuuksien merkityksiin nojautuviin sekä niistä erkaantuviin subjektipositioihin. Puhujat esimerkiksi saattoivat pyrkiä muodostamaan itselleen identiteettiä autonomisina oman tiensä kulkijoina korostamalla erkaantumistaan hegemonisen maskuliinisuuden merkityksistä. Tämänkaltaisten identiteettiesitysten vastakohtaksi asettui macho-maskuliinisuus ja siihen liitetty urheilullisuuden, fyysisen voiman ja sankarillisen rohkeuden korostaminen. Sen sijaan, että stereotyyppinen käsitys miehuuden ideaaleista olisi automaattisesti omaksuttu omien identiteettiesitysten aineekseksi, myös sille vaihtoehtoisia maskuliinisuuksia sovitettiin ja omaksuttiin. Nämä vaihtoehtoiset maskuliinisuudetkin kuitenkin ammentavat kulttuurisesti kierrätetyistä mielikuvista, jotka eivät ole vapaita sukupuoleen liitetystä merkityksistä: esimerkiksi oman tiensä kulkija on nähtävissä autonomisuutensa ansiosta sankarillisena identiteettinä, joka on historiallisesti yhdistetty luontevammin maskuliinisuuteen kuin feminiinisyteen.

Tarkastelemalla tällaista maskuliinisuuksien neuvottelua osana tiettyyn vuorovaikutustilanteeseen osallistumista voidaan havaita sosiaalisen yhteistoiminnan merkitys sukupuoli-identiteettien muodostumiselle. Kulttuurisesti saatavilla olevista puhetavoista ammennetaan vuorovaikutuksen myötä muotoutuvien tarpeiden

ohjaamana. Tätä säätelee esimerkiksi se, millaisia subjektipositiioita asettuu tarjolle vuorovaikutukseen osallistuvien puheenvuoroissa ja reaktioissa toistensa identiteettiesityksiin. Ajatus siitä, että nämä kulttuuriset resurssit rajaavat ja ohjaavat maskuliinisuuksien muodostumista vuorovaikutusdynamiikan ohella, erottaa tämän lähestymistavan puhtaasti mikrokonstruktionistisesta orientaatiosta ja tuo mukanaan makrokonstruktionistisen ulottuvuuden. Edley ja Wetherell ovat esittäneet, että ilman jälkimmäistä ei ole mahdollista jäljittää riittävän kattavasti, miksi juuri tietyt puhettavat ja identiteetit muodostuvat vuorovaikutuksessa helpommin hyväksyttäväksi ja luontaisemmiksi kuin toiset.³⁶

Esimerkinä identiteettiesitysten vaihtelevuudesta saman vuorovaikutustilanteen sisällä Wetherell ja Edley ovat kuvanneet, kuinka monenlaisia identiteettejä voi muodostua nuorelle miehelle, joka kertoo heteroseksuaalisesta kanssakäymisestään useamman naisen kanssa saman viikonlopun aikana.³⁷ Sama nuori mies voidaan nähdä humalaisena, onnekkana, moraalittomana tai suostumuksellisen seksin toisena osapuolena. Näin hänen toimintaansa arvioidaan eri tavoin, esimerkiksi moraalisesti arveluttavana tai ihailtavasta miehisestä seksuaalisesta kompetenssista kertovana. Kokemuksistaan kertovan osallistujan tietynlainen itsensä asemominen omassa kertomuksessaan voi saada vahvistusta vuorovaikutuskumppaneilta, mutta myös johtaa uusiin asemointitarjouksiin tai oma-aloitteisiin identiteettiesitysten korjauspyrkimyksiin. Keskeistä on se, että kulttuuriset mielikuvat maskuliinisuuksista ja seksuaalisuudesta eivät automaattisesti saa aikaan tietynlaisia identiteettiesityksiä, vaan niitä paitsi tuotetaan yhteistoimin myös muovataan, kiistetään ja hyödynnetään tiettyihin tarkoituksiin.

Maskuliinisuuksien lisäksi samankaltaista identiteettityötä suhteessa sukupuolta tuottaviin normatiivisiin käsityksiin on analysoitu myös naisiksi identifioituvien puheesta.³⁸ Vaikka identiteettityöhön

36 Edley & Wetherell 2008.

37 Wetherell 1998; Edley 2001a.

38 Reynolds 2008; Venäläinen 2017.

keskittyvien analyysien vahvuutena on nähty juuri sukupuolen toistamiseen liittyvän vaihtelevuuden esiin tuominen, niiden hyödyntämää kriittisen diskursiivisen psykologian lähestymistapaa on kritisoitu keskustelunanalyttisestä suunnasta. Kriitikkojen mukaan se toistaa jälkistrukturalistiselle teoretisoinnille tyypillistä makrotason diskurssien vaikutusvallan painottamista puhujien omien orientaatioiden seuraamisen kustannuksella.³⁹ Makrokonstruktionistisista näkökulmista tarkasteltuna lähestymistavan on vastakohtaisesti nähty painottavan tilannesidonnaista, puhujien toimijuutta kuvastavaa yksilöllistä identiteettien muodostusta laajempien valtasuhteiden ja niiden asettamien rajojen esiin tuomisen kustannuksella.⁴⁰ Lähestymistapaan kohdistetut kritiikit ovat synnyttäneet uusia synteesejä, joissa on esimerkiksi pyritty huomioimaan kielenkäytön ohella materiaalisia ja affektiivisiä ulottuvuuksia sukupuolta tuottavassa identiteetityössä.⁴¹

Yhteenveto

Luvun aloittaneen liikunnanopettajan transoppilaaseen liittyneessä pohdinnassa esiintyi sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä arksia ristiriitoja. Aiheesta sosiaalikonstruktionistisesti kiinnostuneella tutkijalla onkin käytössään useita tutkimusotteita, joiden avulla tilannetta voitaisiin avata. Foucault'laisesta näkökulmasta otteessa esitetty puhe olisi osa historiallista jatkumoa, jossa sukupuolen ja seksuaalisuuden tulkintoihin kytkeytyy erityistä institutionaalista valtaa. Se luonnollistaa niiden näkemistä väistämättöminä jaotteiluina ja vaikeuttaa vaihtoehtoisten ajattelumallien löytämistä. Ruumiiden sosiaalisten ja yhteiskunnallisten erontekojen näkökulmasta tulkittuna aineisto-otteen ristiriidat kytkeytyisivät puhetekoihin, jotka kirjaavat sukupuolien ja seksuaalisuuksien erontekoja eri tavoin asemoituihin ruumiisiin ja siten konkretisoivat niitä osana ar-

39 Speer 2001; mikro- ja makrokonstruktionismin eroista ja ominaispiirteistä ks. myös Niska ym. tässä teoksessa.

40 Nentwich & Morison 2017.

41 Esim. Scharff 2011; Venäläinen 2017; 2021.

jen rutiineja. Wetherellin ja Edleyn kehittämän kielellistä identiteettityötä painottavan lähestymistavan näkökulmasta kiinnostus olisi siinä, miten puhuja hyödyntää puheessaan erilaisia ymmärrystapoja tarjoavia tulkintaresursseja, kuten ajatusta naisten ja miesten yhteiskunnallisista rooleista muuttumattomina tosiasioina. Tutkija kiinnittäisi huomiota siihen, miten puhuja liikkuu puheenvuoroissaan eri tulkintaresursseista toiseen ja neuvottelee niiden välisiä ristiriitoja sekä miten hän tämän myötä muodostaa kuvaa itsestään kulttuurinsa sukupuolta ja seksuaalisuutta jäsentäviä puhetapoja tuntevana ja niihin kantaa ottavana jäsenenä.

Esittelemämme kolme tutkimusotetta yhdistää sukupuolen sosiaalisen ja prosessuaalisen luonteen painottaminen. Analyttinen huomio kiinnittyy sukupuoleen ja seksuaalisuuksiin liittyvään valankäyttöön, normatiivisiin käsityksiin sekä merkityksenantoihin. Tutkimusotteet kuitenkin eroavat toisistaan siinä, miten ne asettuvat mikro- ja makrokonstruktionismin maastoon sekä miten ne painottavat kielenkäyttöä sukupuolen ja seksuaalisuuden tarkastelussa. Niiden väliset erot osoittavat, ettei sukupuolta ja seksuaalisuutta tuottavien käytäntöjen tutkimuskenttä ole yhtenäinen.

Etenkin 2000-luvun alusta lähtien sukupuolen ja seksuaalisuuskien tutkimuksessa on yhä useammin painotettu materiaalisuutta ja sen yhteyksiä kielenkäyttöön ja siinä tuotettuihin merkityksiin. Tätä painotusten siirtymää on kutsuttu uusmaterialistiseksi tai ontologiseksi käännteeksi.⁴² Uusmaterialistista sukupuoleen ja seksuaalisuuksiin keskittyvää tutkimusta on luonnehdittu jälkikonstruktivistiseksi⁴³, sillä se pohjautuu sellaisen sosiaalikonstruktivistisen tutkimuksen kritiikille, jossa on keskitytty materiaalisuuden sijaan merkityksenantoihin. Kriitikkojen näkökulmasta epistemologian eli tietämisen tapojen ja diskurssien painottamisen tulisi väistyä materiaa ja todellisuuden tapahtumia suuremmin tarkastelevien tutkimusten tieltä.⁴⁴ Osa tutkijoista on kuitenkin pyrkinyt rakentamaan

42 Ks. myös Meskus tässä teoksessa.

43 Lykke 2010.

44 Esim. Barad 2003.

siltoja diskursiivisista merkityksenannoista kiinnostuneiden ja uus-materialististen näkökulmien välille. Kritiikkiin on myös vastattu huomauttamalla, ettei diskursiivinen tutkimus ole aina unohtanut materiaalisuutta niin perusteellisesti kuin kriitikot väittävät.⁴⁵ Uus-materialistisia ja diskursiivisia näkökulmia ei tarvitse nähdä toisiaan poissulkevinä.

Konstruktionismista ammentavat lähestymistavat muodostavat teoreettisen ja tutkimuksellisen kehyksen, jonka käyttämisellä on ollut arvosidonnaisia seurauksia. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta tehdyt tutkimukset ovat havainnollistaneet sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvien itsestäänselvyyksien sosiaalista ja kulttuurista muotoutumista, osoittaneet erontekojen hienojakoista rakentumista ja erilaisten ihmisryhmien kokemuksia. Tämä on herkästänyt tutkijoita tarkastelemaan omien analyysiensä yhteyttä sukupuolta ja seksuaalisuuksia tuottavien jakolinjojen luonnollistamiseen sekä tukenut seksuaalivähemmistöjen valtaistumista, valtakanteiden kritiikkiä (esim. feministisesti orientoituneessa tutkimuksessa) ja tavoitteellista sukupuoli- ja seksuaalipolitiikkaa.

Essentialistisessa ajattelussa seksuaalisuuden ja sukupuolen hyvyys, oikeutus ja aitous liitettiin alkuperäisenä pidettyyn biologiaan taikka luonnonlakeihin. Ne olivat itsestään selviä eikä niistä tarvinnut keskustella. Edelleenkin sukupuolen ja seksuaalisuuden ”luonnollisuutta” tai ”normaaliutta” voidaan arjessa, julkisuudessa ja politiikassa käyttää moraaliargumenttina, muttei se vakuuta niitä, jotka tuntevat sosiaalisen maailman muotoutumisprosesseja. Luvun alussa käyttämämme esimerkin tavoin arkielämässä on dilemmoja ja pohdintaa siitä, miten eri tilanteissa kannattaisi toimia. Sukupuolen ja seksuaalisuuden konstruktionistinen tutkimus tuottaa sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta, eettisestä elämästä ja moraalisisista valinnoista käytävään keskusteluun ennen kaikkea argumentteja, jotka rohkaisevat ajattelemaan ja refleктоimaan ihmisyyttä ja ihmis-

45 Esim. Ahmed 2008.

suhteita⁴⁶: Miten ja miksi erilaiset intiimisuhteet pitäisi järjestää? Mitä oikeudenmukaisemman sukupuolijärjestelmän edistämiseksi on tehtävissä yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan tasolla? Millaiselle tiedolle näin ajateltu toiminta ja päätelmät perustuvat?

- Sukupuoli ja seksuaalisuudet (sukupuolijärjestelmä) ovat sosiaalisesti, yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti rakentuneita.
- Sukupuolen ja seksuaalisuuksien sosiaalikonstruktivistiseen tarkasteluun on käytettävissä useita erilaisia tutkimusorientaatioita.
- Sukupuolen ja seksuaalisuuksien sosiaalikonstruktivistinen tutkimus ruokkii keskustelua sosiaalisen maailman ylläpidosta, muuttamisesta ja oikeudenmukaisuudesta.

46 Ks. Seidman 2014.